

ЎЗБЕКИСТОН ЛИБОС ДИЗАЙНИ ВА ЖАҲОН САНЪАТИ: АНЪАНА ВА ИННОВАЦИЯ

Эътибор Мирзаназарова Ядгаровна

Камолиддин Бехзод номидаги Миллий рассомлик
ва дизайн институти ўқитувчиси, с.ф.ф. доктори (PhD)

E-mail: abidovaetibor@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Ўзбекистон либос дизайнига оид авангард йўналишида яратилган асарлар тарихи илмий жиҳатдан ёритилган. Хусусан, ҳар бир дизайнернинг ижодида ўзига хос хусусиятлари, шакли ва безаклари тадқиқ этилган. Асосий эътибор тарихий даврлардаги тасвирий санъатда авангард йўналиши бўлганидек, либос дизайни санъатида ҳам авангард йўналиши мавжудлиги, модада авангарднинг манбаси интеллектуал гоялар, муסיқий оқимлар, ёшлар ҳаракатида акс этган унсурларга қаратилган. Дизайнерлар ижодидаги индивидуал-муаллифлик изланишлар натижасида яратилган либос намуналари тарихи таҳлил қилинди, яратилиши жараёнлари ўрганилди, таснифланди ва илмий тадқиқот ишлари ўрганилди.

***Калит сўзлар:** ўзбек модаси, дизайнер, авангард, стилиягалар, хиппилар, панклар, попперлар, шголик модасининг издошлари ва фриклар.*

UZBEKISTAN DRESS DESIGN AND WORLD ART: TRADITION AND INNOVATION

ABSTRACT

This article scientifically covers the history of avant-garde fashion design in Uzbekistan. In particular, the unique features, shapes and decorations of each designer have been studied. The main focus is on the presence of avant-garde direction in the art of clothing design, as well as the avant-garde direction in the visual arts of historical periods, the source of avant-garde in fashion is intellectual ideas, musical currents, elements reflected in the youth movement. The history of clothing samples created as a result of individual-authorial research in the works of designers was analyzed, the processes of creation were studied, classified and researched.

***Keywords:** uzbek fashion, designer, avant-garde, stylists, hippies, punks, poppers, Shgolic fashion and freaks.*

КИРИШ

Ўзбекистон либос дизайни тарихини таҳлил қилиш, сақланиб қолмаган асарлар наъмуналарини тиклаш ҳамда таъмирлаш жараёнларини ўрганиш, таснифлаш илмий тадқиқот ишларида ўз аксини топмаганлиги мазкур мавзунинг долзарблигини белгилайди. XX аср либос дизайни асарларини илмий-амалий ўрганилиши тарихий қадриятларни сақлаб қолишда муҳим асосий омил ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Тарихий ёндашув, холислик, илмийлик, тарихий-қиёсий ҳамда умумлаштирма таҳлиллар асосида хулосалар бериш, тизимлаштириш тадқиқотнинг методологик асосини ташкил қилади.

НАТИЖАЛАР

Тадқиқотда келтирилган маълумотлар илмий асосга эга бўлиб, унинг асосий хулосалари моддий маданий мерос ёдгорликларини тадқиқ этишда қўлланилиши мумкин. Шунингдек, тадқиқот натижаларидан олий ва ўрта махсус ўқув юртлари тизимида маъруза ва семинар машғулотларини ўтказишда фойдаланиш мумкин. Қадимги даврга оид осори-атиқаларни ўрганиш, уларни максимал даражада сақланиб қолинишига имкон яратади ва уларнинг тарихий-маданий, илмий ҳамда бадиий қимматини очиб беради.

Тасвирий санъатда авангард йўналиши бўлганидек, либос дизайни санъатида ҳам авангард йўналиши мавжуд. Илк бора либос санъатига авангардни К.Малевичнинг шогирдлари Е.Попова, Ю.Степанова, Н.Ламанова ва А.Экстерлар олиб кирганлар. Улар амалий санъатдан воз кечиб конструктивизм принципларини енгил саноат ва амалий санъатда қўллаш йўлидан борганлар [1. – С. 143]. Ўз вақтида авангард модасининг ривожига кубизм, сюрреализм, поп-арт, концептуал санъат, хиппининг, перфоманслар таъсир кўрсатган. Молада авангарднинг манбаси интеллектуал ғоялар, мусиқий оқимлар, ёшлар ҳаракатидир. Авваллари авангардистлар деб стилиягалар, хиппилар, пакнлар, попперлар, шголик модасининг издошлари ва фриклар ҳисобланганлар. Ҳозирда эса юқорида номлари қайд этилган замонавий оқимларнинг костюмларидаги элементлари замонавий гардеробдан ўрин олди.

Авангард французча сўз бўлиб, бир қадам олдинда юриш маъносини билдиради. Мода оламида ҳам худди шундай. Ушбу йўналиш молада ғоя даражасида туради ва барча стилларда, яъни, классик, спорт, этно, ретро ва ҳоказоларда намоён бўлади. Haute couture ва прет а порте йўналишларида ҳам

кенг қўлланилади. Лекин кундалик ҳаётга мўлжалланган либослар авангард йўналишида оммага таклиф қилинса, уни омма қабул қилмаслиги мумкин. Агар костюмдаги элементлар омма томонидан қабул қилинса у авангард бўлмай қолади. Авангард костюмларига экстравагантлик ва аввалгиларига ўхшамаслик хосдир. Бу ерда ижодкорнинг фантазияси катта ўринга эга бўлиб, мавзуга замонавий деган тушунча билан эмас, балки образга концептуал ёндашиш ва барча йиллар давомида шаклланган канонларни бузиш мумкин, агар у ғояга хизмат қилса [4. – С. 30-32]. Асосийси ижодкор ўзини ҳеч нарсада чекламаслиги кундалик ҳаётдан илгариланган ҳолда, келажакка назар ташлаб, реал бўлмаган воқеа ва ҳодисаларни ўзи орзу қилган костюмда гавданлантормоғи лозим.

Авангарднинг манбаси сифатида диффуз услуби яъни, стилларнинг қўшилиши хизмат қилиши мумкин. Ягона ансамблда бир неча услуб ҳамоҳанглиги тушунилади. Юқори модада, подиумда эса стилларнинг нотабий аралашуви, бир-бирига мос тушмайдиган нарсаларнинг йиғиндиси, барча оригинал матоларнинг қўлланиши ёки образда барча дизайнерлик ғояларининг мужассамлиги мавжуд [3. – С. 63]. Умуман авангард йўналишида ижод қилиб кийимлар термасини яратиш янги матолар пайдо бўлиши ва бир неча услубларнинг аралашуви туфайли юзага келади. Бунда жамиятда юз бераётган сиёсий – ижтимоий воқеаларнинг ҳам ўрни катта. Авангард санъати анъаналарини ўзбекистонлик дизайнерлар А.Ашурбоев, Л.Бобоева, Л.Сайфи, Р.Кайфиева, Д.Тен, А.Манъшаев, С.Амир, А.Дробешев, Л.Маъдиева ва бошқа ёш дизайнерлар ижодида кўриш мумкин.

1997 йилда Пятигорск шаҳрида бўлиб ўтган ёш модельерлар ва дизайнерларнинг Халқаро «Подиум» конкурсига ТТЕСИ қошидаги «Модалар театри»нинг ёш модельерлари «Авангард» номинациясида 1 ва 2 ўринни эгаллаган. «Бизнинг «Товус» ва «Бону» коллекцияларимиз модели, - деб ёдга олади Х.Х.Камилова, Ўзбекистон Республикаси «Осиё рамзи» модельерлари уюшмаси раиси, - миллий мато бўлмиш хонатласдан тикилиб, ноанъанавий услубий ечимда тайёрланган. Ёрқин рангларда, сержило рангларга бой бўлган моделларнинг оригиналлиги билан кўпчиликда илиқ таассурот уйғотти. Коллекция ўзида миллий костюм элементларини моданинг замонавий йўналишлари билан муваффақиятли уйғунлаштирган» [5. – С. 86-89]. Либос тўпламида ретро-модерн услублари уйғун қўлланилган.

Л.Бобоева ижодида авангард санъати ретро ва модерн услубларининг аралашуви, қадимги либослардаги элементларнинг замонавий костюмдаги янгича талқини либосларнинг ёрқинлигида намоён бўлган. 1999 йил Бокуда ёш дизайнерларнинг «Шаҳаншоҳлар саройидаги кеча» танловида дизайнер

«Анъанавий усулларни ноанъанавий қўллаш» номинациясида мукофотланган. Унинг авангард йўналишида киритган янгилиги: «Лола Бобоева бир пайтлар тақиқланган паранжининг ранго ранг бўзидан тайёрланган алак (қора матога кўк ва яшил чизиклар солинган) қисмини биринчи бўлиб замонавий либосларда қўллади» [4. – С. 21].

Артём Дробешев ижодидан намуналар

Д.Усманова ва Н.Юнусходжаевалар ижодий дуэт сифатида яратган тўплами замонавий. Яқин Шарқнинг пластик енгил чизгиларидан илҳомланиб, ҳозирги кунда оммабоп бўлган тенденция – минимализм, “ўта катталиқ”, кесимдаги баъзи “усулсизлик” ва оддий тугатиш билан юмшоқ трикотаждан мато мукамал бирлашган. Ноодатий шаклдаги елкалар ва енглари билан тасдиқланганидек, тажриба ўтказиш истаги ушбу истеъдодли дизайнерларга хос хусусият.

Н.Бахтиёрова ва З.Талиповалар коллекцияни яратишга илҳомланиб, кузги барглarning тўкилиб тушиши ранглари мужассам этганлар. Улар каштачилик ёрдамида куз учун иссиқ тусли кундалик кийимларни тақдим этишган, улар урф-одатларни янгича бир хил безакли услуби ўйинини қўллашган. Кўйлакнинг бир неча қисмларида ёрқин рангли кашта, шунингдек юмшоқ трикотаждан тикилган четлари ёрқин рангли иплар билан кашталанган шарф билан тўлдирилган. Тўпламнинг асосини худди шу шаклдан илҳомланиб, эркалар курткаларига ўхшаш изоляция қилинган қалта курткалар ташкил этади.

У.Юсупованинг (UMI) тўплами концепцияси ўзбек аёлининг ташқи қиёфаси эволюцияси бўлиб, ўтган асрга хос. Дизайнер буни коллекция асоси сифатида ишлатилган эски қадимги шакли орқали етказган. У бу шаклни янги моделларга ўзгартириб талқин қилган. Тўплам ёпиқ классик кўринишдан бошланади, сўнгра аёллик тарофатини таъкидлайдиган моделлар ва ниҳоят – кўйлакда мужассамланган жинслар тенглиги намоён бўлади. Дизайнер кесилган метаморфозани порлаш учун монохроматик диапазон ва табиий матоларни

танлаб, тасвир учун қизиқарли услубий ҳаракатни амалга ошириб, сочлар учун бантлар, турли кўзойнақлар ва бошқа аксессуарлар билан тўлдирган. Булутлар ичида парвоз қилмоқда, бундай кайфият унинг тўпламида романтик дунёқарашга эга аёл қиёфаси акс этган. Муаллиф фақат ҳавода сезилиши мумкин бўлган енгиллик, вазнсизлик ва эркинлик кайфиятини етказмоқчи эди. Биргина тасвир доираси билан чекланиб қолмаслик, аксарият гипостазларда ўзини синаб кўриш истагини келтириб чиқарадиган озодликнинг ифодаси. Ёрқин олтин иплар шаклида ҳаво газни, кварцга қарши ипак, оқимли силуэтлар ва безаклар билан тўлдирилган.

М.Қосимбоева ўзининг услубига, яъни миллий каштадўзлик санъатига содиқ қолган ҳолда оммага замонавий бой нақшинкор моделларни авангард йўналишида тақдим этди. Унинг уйғун ранг гаммаси, нақшларнинг схематик жойлашуви бир хил ва содда безатилган, бу безак коллекцияни бир тизимли бўлишига қарамай, монотон кўринишга олиб келмаган. Дизайнер кўлда тайёрланган кашта безакларидан фон сифатида лаконик силуэтдан фойдаланган ҳолда костюмларни яратган.

Дизайнер Азиза Зи классик услубини афзал кўради. Шунинг учун классик шакллар ва нисбатларни танлаб, аёл танасининг табиий гўзаллигидан илҳомланди. Тўпланда юбкалар ва Dior услубидаги янги қиёфадаги кенг юбкалар ўрин олди. Барча либослар консерватив бўлмаса ҳам эгасининг аёллигини таъкидлайди. Ретро услубининг коллекцияга таъсири дизайнер услуб учун танлаган аксессуарларда сезиларли намоён бўлган. Булар кўлқоп, классик пойабзал ва пайпоқлар. Асосий матолари бахмал ва атлас бўлиб, либослар аппликация ва кашталар билан безатилган.

Н.Аҳмедова ўзининг ғайриоддий палитраси ва матонинг турини – икат техникасидан фойдаланган ҳолда ягона гаммадаги кулранг ва оқ-кулранг адрасларни ҳайратомус ишлата олган. У европага хослик услуби билан фасон чизиқларини моҳирона кўллаган. Дизайнер Париж услуби ва ўзига хос дизайнерлик аломатларидан фойдаланган ҳолда ўзбек модасига француз жозибасини олиб кирди. Коллекция сержило ва жиддийроқ кўринишга эга, аммо шу билан бирга муаллифлик “хийла-найранглари” бор – икки ёқали, енгли, конструктив катталаштирилган чўнтақлар пальтода дарҳол сезилмайди. Унинг костюмлари, кўйлаги 80-йиллар эстетикага хос кенг елкалари туфайли жуда замонавий кўринадди. Бошқа томондан, анъанавий ўзбек кийимларидан илҳомланган, кардиганнинг эгилувчан елкалари ва кичик енглари ҳозирда трендга айланган.

Замонавий ёшлар модасини яратишда матоларга ижодий ёндашган модельер Д.Теннинг ижодида конструктивизм усулида яратилган бир қатор либослар тизими ўрин олган. Этно-модерн стилларидан кенг фойдаланиб, костюмларда беқасам, хонатлас ва шойи каби ўзбек миллий матоларини қўллаб уларга ўзгача кўриниш берган. Унинг «Трансформульки» деб номланган коллекциясида муаллиф либос лойиҳаси устида мукамал иш олиб бориб моделлаштириш борасида профессионал мактабга эгаллигини кўрсатди. Бу либослар тизимидаги ҳар бир модел алоҳида бир неча кўринишга эга. Бир вақтнинг ўзида бир неча ҳаракат ёрдамида классик услубидаги либос спорт кийимига айланади ёки кўкрак қисми бир шаклдан иккинчи шаклга, бел чизиғидан пастки қисм юқори бўлакда юз берган ўзгариш натижасида ўз шаклини, узунлигини, калталигини ўзгартиради. Фасондаги ўзгаришлар ёрдамчи тақилмалар ёрдамида амалга оширилади. Моделлар ёшларнинг кундалик кийиб юришига мосланган. Жозибадор бичим ва шаклга кўра бу либослар дархол эътиборни тортади.

“Д.Тен бу ижодий ишнинг бутун нозикликларини эгаллаб олган: унинг ишларида бичим технологияси, яратилаётган либосга ижодий ёндашилганлиги яққол сезилиб турибди. Либос, пойафзал, безаклар бир ансамбль тарзида яратилиши санъаткорнинг ўзига хос иш услубини намоён этади. Либосга қўшимча безак, аксессуар сифатида айнан ўша матодан (яъни хонатлас ва бошқалардан) сумка ёки белбоғ қўшилиши натижасида ягона мажмуанини ташкил этган” [5. – С. 22].

С.Муратходжаева замонавий йўналишда экспериментлар, изланишлар олиб бориб, либос тўпламларини яратган. Ушбу ижодкорни илҳомлантирувчи аввало она табиат бўлиб, ундаги мўъжизалар, қадимги меъморий ёдгорликлар, халқ оғзаки ижоди, инсон қўли билан яратилган ноёб дурдона асарлар дизайнерни ноодатий ғояларга ундайди. Унинг «Импрессионистлар» коллекциясида импрессионист ва постимпрессионист, ҳамда сюрреалист рассомлар асарларини либосдаги талқини кўз ўнгизда намоён бўлади. Либос - картина, яъни ҳар бир кийимни гир айланиб томоша қилинса ягона асарнинг ҳақиқий нусхаси. Дизайнернинг асосий мақсади – XIX асрнинг буюк ижодкорлари О.Ренуар, П.Гоген, Винсент Ван Гог, Эдгар Дега, П.Пикассо, Тулуз Лотрек, С.Дали ва бошқа рассомларнинг энг машҳур асарларини либосда мужассам этиш бўлган. Матоларнинг барчаси шойи бўлиб, уларни дублиринга ғижимланган холда ўрнатилиб, машина ва қўл чокида абстракт чизгилар билан чокланган фонда асарлар қўлда кашталанган, хажми ва ранглар гаммаси асл холича қилинган [6. – С. 30].

Саодат Муратходжаева ижодидан намуналар

Д.Томилин мода оламида ўзига хос янгилик яратди. У миллий мато бўлмиш атласни ёмғирли, нам оби-ҳавода кийиш ва уни хўлланиб ўзгаришидан химоя йўлини ўйлаб топди. У хонатласни полимер плёнкаси билан қоплаб, матони ламинациялади. Анъанавий матоларга ноанаъанавий услубда ёндашиш ушбу дизайнерга хос хусусият. «Куз жилолари» либослар тўпламида айнан юқорида келтирилган услуб қўлланган. Аёллар ва эркаклар курткаларини яратиш жараёни жуда мураккаб, тайёр бичиб олинган деталларга пленкани иссиқ ҳолида ўрнатиб, устидан махсус иплар билан чокланган, клеёнка матодан ажралиб кетмаслиги ва ягона матони ташкил этиши учун. Иш жараёнида пленка совуб қолса, керакли фасон қисми ўхшамаслиги мумкин. Шунинг учун дизайнер ўта эҳтиёткорлик ва масъулият билан ишлаганлигини кўриш мумкин. Кундалик кийишга мўлжалланган куртка, пальтолар ҳар бири ўзига монанд сумкалар, қора жинсидан турли фасондаги юбка ва шимлар билан тўлдирилган. Оёқ кийим эса анъанавий маҳси бўлиб, хонатласнинг ялтироқлиги билан уйғунлашган. Матонинг рангин чизиқларидан унумли фойдаланилган.

Денис Томилин ижодидан намуналар

Д.Томилининг матолар билан ишлашда яратган яна бир янгилиги у шойи матосини қайнатиб, уни ювилишга қулайлик хусусиятини оширди ва улардан 2013 йилда яратилган «Ранг-баранг Иплар» коллекциясини яратди. Қадимдан шойи матосини эркаклар кийиши ман этилганлиги ислом маданиятида удум бўлиб қолган. Шунинг учун дизайнер наперник матосига батик бўёқлари билан шойи матосидаги абрли суратларни тушириб, устидан турли рангдаги иплар ёрдамида ноодатий чокланган абстракт чизгилар билан тўлдирди. Либослар мураккаб конструктив ечимга эга. Умуман мазкур тўпламдаги либосларни яратиш жараёни анъанавий тўндан бошланган. Бугунги кунгача етиб келган миллий тўнлардан бирини дизайнерга совға тариқасида беришганда туркум тўнлар тўпланини яратиш ғояси юзага келган. Тўнларнинг бичилиш-тикилиш қонун-қоидасидан йироқлашмаган ҳолда ёрқин рангдаги эркаклар пиджаклари тўплами юзага келган. Уларнинг барчаси астарли, сентеватинли, турли узунликда ва қавилган. Коллекциянинг яна бир ўзига хослиги шундаги чармдан тикилган шимларнинг этак қисми оёқ кийимга ўтиб кетган, яъни шим ва оёқ кийим ягона қилиб ишланган.

Ижодкор асарларида нафақат миллий матолар, балки меъморчилик унсурларидан ҳам унумли фойдаланишга урунган. Унинг «Деним» номли либослар тўпламида кўҳна Бухоро ва Самарқанд меъморчилик орнаменти турли кўринишда тилла ва заррин рангларида муҳр (печат) услубида намоён бўлган. Қадимдан фақатгина уй жиҳозларида, яъни кўрпа, кўрпача, ёстик жилди, дастурхон сифатида ишлатилиб келинган дуҳоба матосидан тикилган замонавий устки кийимларнинг ёқа, этак қисми ва бўй баробар орнаментлар билан тўлдирилган. Либослар конструктив мураккаб ечимга эга. Тўпламда учта аёллар либоси бўлиб, улар ўзбек кўйлақларининг классик бичимида қадимги крепдишин матосидан тикилган. Кокеткали, кўкракбурмали, ёқали, тирсаккача энгли анъанавий кўйлақлар тиззагача узунликда қилиниб, узун кенг юбка билан тўлдирилган.

Дизайнер С.Амир ўз услубининг шаклланиши устида ишлар экан бевосита авангард санъатининг ғояларига мурожаат қилмоқда. Унинг ижодида миллий йўналишдаги либослардан ташқари авангард анъаналари шаклланган либослар туркуми алоҳида ўрин эгаллайди. «Ғамгин саҳро» ва «Завқланиш» коллекциялари халқаро танловларда юқори баҳоланган. Тўплам эртақнамо руҳда ишланган бўлиб, унда чўлда яшовчи жонли ва жонсиз табиат вакиллари асосий қаҳрамон қилиб олинган. Ранглар гаммаси, конструктив ечим, моделлаш усули, матоларнинг танланиши орқали чўлдаги чақиртиканаклар оддийгина ўсимлик

эмас, балки шу маконнинг ҳимоячиси, жониворлар учун ҳаёт манбаи эканлиги очиб берилган.

С.Амирнинг «Ҳаёлот» номли либос тўпламини миллий матоларга янгича назар ташлаб, стиллар аралашувини, яъни ноанъанавий бичим ва европача нигоҳ орқали яратди. Бундай услубларнинг аралашуви либосларга алоҳида этник «шик» билан дунёвий ўзгача ҳиссиётни беради. Либосда миллий мато билан замонавий бичим, готик услубини эслатувчи ўзига хос ёрқин рангли оёқ кийим, кўкрак қисмида қизил шойидан тикилган корсет, алоҳида атласдан тиктилган бурмали кенг ҳажмдаги билаккача энг, атласдан украин миллий эркаклар кенг бурмали шарварини эслатувчи тиззагача бўлган юбка–иштон, якунловчи детал миллий шокилали, зарқалдоқ рангли шойи рўмол ягона композицияда берилган. Бу ерда қизил, сариқ, яшил ранглар гаммаси контраст ўйини орқали берилиб, миллий матога янги ҳаёт бахш этилган. Кўкрак қисмида корсетнинг қизил фонидан тилла рангли кашта тикилган [1. – С. 156].

Дизайнер А.Маньшаев ижодини ҳам авангард йўналишисиз тасаввур қилиш қийин. Ҳатто талабалик йилларида яратган либослари туфайли авангардчи деб ном олган. Унинг ишларида энгил киноя бўлиб ноанъанавий тарзда яратилган. Рассом фантазиясининг чегараси йўқ, фантазия уни аллақандай нотабийий космик дунёларга олиб кетганини либослари тимсолида кўриш мумкин. «Алёнушка» номли коллекциясида ретро ва модерн стиллари аралашуви ҳамда инверсия методи қўлланган. Ижод қилиш жараёнида бир нарсадан тескари иш қилиб гоё топиш, масалан, қонун-қоида бўйича кийимда тикилиши керак бўлган деталларнинг ўз ўрнида эмас умуман бошқа жойларга ўрнатилиши. Коллекция мўйнадан ишланган. Қадимги рус либослари деталлари ўзига хос ечимга эга. Мўйнадан кийим тикилаётганда худди бархат сингари бир товланишга эга йўналиш бўйлаб бичилиб тикилади. Бунинг натижасида либосда ягона яхлит колорит ҳосил бўлади. Алексей ишларида бунинг акси олиниб, ҳар бир детал алоҳида рангда товланиши либоснинг нотабийийлигини янада ошироқда. Либослардаги чоклар ва этак қисмларига ишлов берилмаган. Бичимдаги ассиметрик ҳолат унинг асосий хусусиятларидан бири. Кийимларнинг этак қисми ҳар хил узунликда. Ансамблнинг тузилишида ҳам ажойиб мутаносиблик кузатилади. Мўйнадан тикилган калта – мини юбкалар, рус қалпоғи – папахага ўхшаш шапкалар ўзига хос интерпретацияда берилган.

А.Маньшаев “Kanishka” бренди остида ижод қилувчи исёнкор дизайнер, у яратаётган тўпламлари билан томошабинларни ҳайратга солади. Дизайнер бир хил ранг схемасининг монахром тусли турли хил тўқималардан фойдаланган. У жуда аниқ белгиланган силуэтни сақлаб, визуал жиҳатдан бепарво ва баъзан

шафқатсиз шаклга эътибор қаратади. Бугунги кунда бу чарм ва мўйна каби табиий материаллар билан жасоратли ва муваффақиятли тажриба ўтказаётган оз сонли ўзбек дизайнерларидан биридир [7. – С. 33].

Алексей Маншаев ижодидан намуналар

Камолиддин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти талабалари ҳам замонавий моданинг турли йўналишларида изланишлар олиб бормоқдалар. Либос дизайни кафедрасида таҳсил олган Жамила Зокирова 2006 йил 18 январда Тошкентдаги консерватория биносидан институт томонидан ташкил этилган “Шарқдан нур” номли санъат синтези байрам кечасида “Оп-арт” номли коллекцияси билан қатнашди. Композиция авангард санъатини ифодаловчи воситалар қўлланиши асосида қурилган, яъни бичимдаги асимметрик ечим мисолида. Яна бир ифодаловчи янги восита оқ ва қора ранглар контрастида кўрсатилган. Коллекцияга монанд танланган ном ҳам ундаги ёритилган ғояни очиқда авангард санъати аънаналаридан профессионал даражада фойдаланилганлигини билдирмоқда. “Модада “Оп-арт” йўналиши жуда ҳам машҳур ва талабамиз унга мувофиқ равишда ишлади. Биз бу коллекция устида узоқ изланишлар олиб бордик. Машҳур дизайнер Вазарелли ишларини мукамал ўрганиб чиқиб, унинг асосида талаба ушбу коллекцияни яратди. Бу коллекция талабанинг магистрлик диплом иши. Костюмда иллюзия ҳолати бўлиб, оқ ва қора рангли шаклларнинг кичрайиши ёки катталашув ўйини акс этган” [1. – С. 201]. Жамиланинг ушбу коллекцияси замонавий бичимда бўлиб, куртка, юбка, кофтлар мажмуасидан иборат. Моделлашда асимметрик бичим қўлланилиши ва оқ-қора шаклларнинг моҳирона жойлашуви жозиба бериб турибди.

2006 йил 17 февралда Ўзбек либоси галереясида “Болажонлар-широнтойлар” номли Республика болалар либоси фестивалида Камолиддин

Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти талабалари О.Хван, Д.Сатарова, О.Рахмонова “Дадил Олам” коллекцияларини намоиш этдилар. Ушбу коллекция фестивалнинг “Дадил ечим” номинациясида ҳайъят аъзолари томонидан юқори баҳоланди. Ёш дизайнерлар трикотаж матосидан фойдаланиб, нотабий кўринишдаги либосларни яратганлар. Инверсия методи ёрдамида майка ва юбкаларни турли вариантларда гавдалантирдилар. Гоҳида майкалар юбканинг оддийгина безак деталига айланиб юбка белбоғига қистирилган ҳолда юбка устида эркин осилиб турибди ва шу сингари бир қатор ғайритабий ходисалар дизайнерларнинг авангард йўналишида дадил қадам ташлаётганликларидан далолат беради.

Халқ санъати миллий маданиятнинг ажралмас қисми бўлиб, бадиий днёқаришнинг шаклланишида фаол таъсир этувчи ва профессионал санъатни бойитувчи омилдир. Либос моддий маданиятнинг ўзига хос кўриниши сифатида этник тарихни ўзида мужассам этган анъана, ижтимоий муносабатлар ҳамда мафқуранинг баъзи элементлари, чунончи – диний эътиқод, эстетик нормаларни ўзида акс эттиради [2. – С. 13]. Шу жиҳатдан халқ кийимида унинг этник тарихи, маданияти ва бошқа халқлар билан умумий ўхшаш жиҳатларини ўрганувчи манба сифатида қараш мақсадга мувофиқдир. Қадимдан шаклланган миллий анъаналарни ўзлаштириб, чуқур негизини билган ҳолда замонавий либос дизайнида фойдаланиш ёш дизайнерлар учун муҳим вазифалардан биридир. Айнан кенг дунёқарашга эга бўлган, тарихий манбаларни ўзлаштирган ёшлар нафақат либос дизайни келажagini, балки халқ маданиятини ҳам белгилайди.

Замонавий модадаги стиллар ҳақида сўз борганда минимализм ўрнига кўп миқёсли, эклектик, услублар аралашуви янги стил йўналишларини юзага келтирди. Классик стили ўзининг консервативлигини йўқотиб, креативликни ҳосил қилиб, бир неча стилларнинг аралашувини кўриш мумкин. Замонавий либос дизайнини ўрганиб, жаҳон либос дизайни билан таққосланганда миллий ўзига хослик аниқланди. Бунда бетакрор миллий матоларнинг ўрни катта. Матоларни чуқур ҳис қилиб, улардан турли услуб ва йўналишларда либослар яратиш ҳар бир дизайнердан маҳоратни талаб қилади.

Ўзбекистон худудида турли сиёсий жараёнларнинг ривожланиши негизда кўплаб халқлар маданияти этногенезиси уйғунлашуви сезилади. Шунга қарамай ўзига хос анъанавий хусусиятлар сақланиб қолиши замонавий модани, шу жумладан кийимдаги модани идрок этиш учун ҳам амал қилади. Бугунги кунда анъанавий жамиятлар учун костюмлар соҳасидаги изланиш механизми жуда юзаки ўрганилган.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, Ўзбекистон дизайнерлари ижодида авангард анъаналари турли кўринишларда намоён бўлмоқда. Мустақиллик шарофати билан эришилган жамият ҳаётидаги эркинлик санъатда ҳам эркин ижодга йўл очди. Ижодкорлар фантазиянинг битмас-туганмас манбаларидан хоҳлаганларича фойдаланиб либослар яратмоқдалар. Замон талабини чуқур ҳис қилган ҳолда турли тажрибалар ўтказмоқдалар. Албатта бу ерда жаҳон мода олами билан узлуксиз боғлиқликнинг ҳам ўрни катта. Ахборот оқимидан унумли фойдаланиб, ўз либосларида авангард анъаналарини қўллаб унинг янги ўзига хос кўринишларини яратмоқдалар. Қувонарли томони шундаки, кўплаб хорижий давлатларнинг мода оламидаги экспертлар ўзбек дизайнерлари ишларини юқори баҳоламоқдалар. Авангард йўналиши ХХI асрнинг кейинги ўн йилликларида ҳам янада жадал ривожланишда давом этмоқда.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ (REFERENCES)

КИТОБЛАР

1. Мирзаназарова Э.Я. ХХ аср Ўзбекистон либос дизайни: асосий босқичлар ва ривожланиш тамойиллари. Монография. Ташкент, 2021. – С. 233. (Mirzanazarova E.Ya. Clothing design of Uzbekistan in the XX century: the main stages and principles of development. Monograph. Tashkent, 2021. - p. 233.).
2. Нестеренко О. Краткая энциклопедия дизайна. М.: Молодая Гвардия, 1994. – С. 336. (Nesterenko O. Brief encyclopedia of design. M.: Young Guard, 1994. - p. 336).
3. Рунге В.Ф., Сеньковский В.В. Основы теории и методологии дизайна. Учебное пособие. М.: МЗ-Пресс, 2003. – С. 256. (Runge V.F., Senkovsky V.V. Fundamentals of the theory and methodology of design. Tutorial. M.: MZ-Press, 2003. - p. 256).

ЖУРНАЛЛАР

1. Шиповская Е. Юксак мода йўлида // Санъат . №2. - Ташкент, 1999. – С. 30-32. (Shipovskaya E. On the way to high fashion // Art. №2. - Tashkent, 1999. - p. 30-32)
2. Камилова Х.Х.. “Триумфальный дебют узбекских модельеров”// BellaTerra. №1. – Ташкент, 2004. – С. 86-89. (Kamilova Kh.Kh.. “Triumphant debut of Uzbek fashion designers”// BellaTerra. No. 1. - Tashkent, 2004. - S. 86-89).

3. Тошпўлатова Н. Лола яратган либослар жозибаси. // Санъат №1, - Ташкент, 2001. – С. 21. (Toshpulatova N. The charm of the dresses created by Lola. // Art №1, - Tashkent, 2001. - p. 21)
4. Жўраева Л. Санъат. №1. – Ташкент, 2000. – С. 22. (Jo‘raeva L. Art. №1. - Tashkent, 2000. - p. 22).
5. Мирзаназарова Э.Я. Дизайн ягона – қарашлар турлича. // Санъат №3, - Ташкент, 2014. – С. 30. (Mirzanazarova E.Ya. The design is unique - the views are different. // Art №3, - Tashkent, 2014. - p. 30)
6. Белла Терра. №2. - Ташкент, 2010. – С. 33. (Bella Terra. №2. - Tashkent, 2010. - p. 33).
7. Камолиддин Беҳзод номидаги Миллик рассомлик ва дизайн институти Либос кафедраси мудири В.А.Чурсина билан бўлга суҳбатдан. 15 май 2006 й. (From an interview with VA Chursina, Head of the Clothing Department of the National Institute of Art and Design named after Kamoliddin Behzod. May 15, 2006).